

Perevägivala juhtumite menetluspraktika: 2010

Jako Salla, Laidi Surva

Sisukord

- I. Menetluse alustamata jätmine
- II. Menetluse käik ja kiirus
- III. Menetluse lõpetamisel määratud kohustused ja karistuspraktika

Kriminaalpoliitika analüüs

www.just.ee

detsember 2011

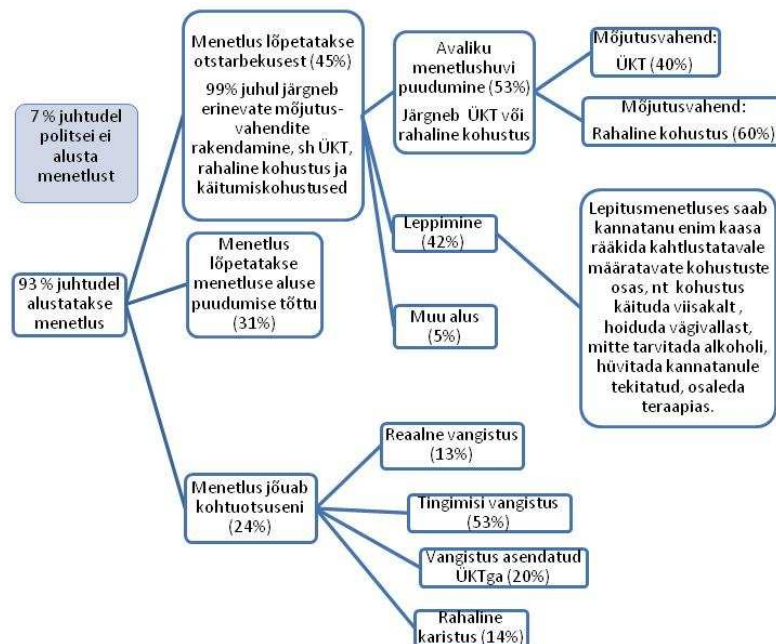
Eesmärk

Esmakordne perevägivala juhtumite menetluspraktika analüüs näitab, milline on menetluspraktika politseini jõudnud perevägivala juhtumites: kui palju menetlusi alustatakse, lõpetatakse ja kohtusse jõuab, milline on menetluskiirus ning karistuspraktika.

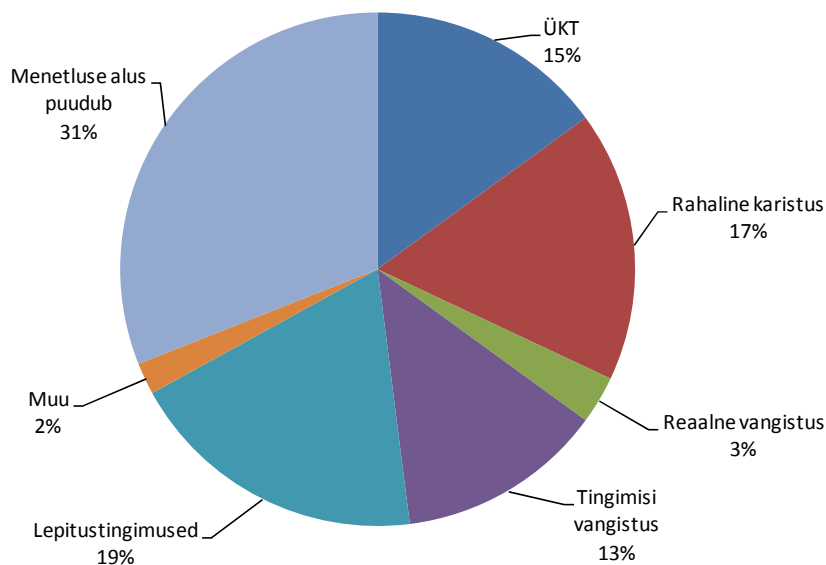
Kokkuvõte

- Politsei alustab menetluse valdava enamiku (93%) perevägivala kriminaalasjade menetlemiseks. Teiste piirkondadega võrreldes on Põhja prefektuuris alustamata jäetud kriminaalasjade osakaal märksa suurem, mis kinnitab, et menetluspraktika on selles osas ebaühtlane ning inimeste õigused ei pruugi üle Eesti olla ühtlaselt kaitstud.
- Aasta pärast perevägivala kriminaalasjas menetluse alustamist käis menetlus veel 23% juhtumite osas. 34% kriminaalasjadest oli lõpetatud mõnel otstarbekuse alusel, 19 said lahendi kohtus ning kriminaalmenetluse alust ei tuvastatud 24% juhtumitest.
- Otstarbekusest lõpetatud kriminaalasjade seas oli kõige enam neid, mis lõpetati avaliku menetlushuvi puudumise ja lepitusmenetlusse saatmise protsessiga.
- Sarnaselt menetluse alustamata jätmisele moodustasid lahenduseta lõpetamised suurima osa Põhja prefektuuris, mis samuti viitab menetluspraktika ebaühtlusele.
- Kohtu poolt mõistetud karistused jagunesid järgnevalt: rahaline karistus 14%, reaalne vangistus 13%, tingimisi vangistus 53% ning vangistus, mis asendati üldkasuliku tööga 20%.
- Keskmine reaalse vangistuse pikkus oli 10 kuud. Üldkasuliku tööga karistatutele määratud töö maht oli keskmiselt 248 tundi. Rahalise karistuse keskmine summa oli 534 eurot. Perevägivalajuhtumi kohtueelne menetlus kestab keskmiselt 4 kuud, kohtumenetlus 1,5 kuud.
- Nii ajutise lähenemiskeelu kui ka vahistamiste osas on Lõuna piirkonna prokurörid võrreldes teiste piirkondadega aktiivsemad. Valdaval enamikul perevägivala juhtudest siiski vahistamist ega lähenemiskeeldu ei kasutata.

Kokkuvõte joonistel

Skeem 1. Menetluste tulemused (1 aasta peale menetluse alustamist – kui arvestada lisaks menetluses olevate kriminaalasjade oletatavad tulemused, tõuseb kohtuotsuseni jõudnud kriminaalasjade osakaal umbes 40%ni, otstarbekusest lõpetamiste osakaal langeb 40%ni ning menetluse aluse puudumise tõttu lõpetamiste osakaal väheneb 20%ni)

Joonis 1. Menetluse tulemused (100% - kriminaalasjad, mis ühe aasta jooksul peale menetluse alustamist lahendini olid jõudnud (ÜKT ja rahaline karistus sisaldab nii kohtu kui prokuratuuri poolt määratud kohustusi ja karistusi)

Taust

Varasematel aastatel on perevägivalla-alane statistika jäänud pigem üldnumbrite tasemele, menetluspraktikat täpsemalt puudutamata. Samas on hetkeolukorra mõistmiseks ning võrdluste ja võimalike otsuste tegemiseks vajalik selgem arusaam menetluse käigust ja karistustest ning üldisest menetluspraktikast perevägivallaasjades.

Kuriteoohvrite uuringu¹ kohaselt on perevägivallaohvrid peamiselt naised; pöörduvad politsei poole pigem need ohvrid, kes said kallaletungi tagajärjel vigastada; pöörduvad politsei poole harvem need ohvrid, kes tunnevad oma ründajat (sh perevägivallaohvrid); hinnanguliselt poolte vigastustega lõppenud perevägivallajuhtumite kohta politseini info ei jõua.

2010. aasta kuritegevuse statistika näitas, et perevägivallajuhtumid moodustavad kehalise väärkohtlemise juhtumitest 28%, see on ligi 1200 juhtumit aastas.

Meetod

Analüüsisime juhtumeid, mis on E-toimikusse kantud kõige tüüpilisema vägivallajuhtumikvalifikatsiooniga – KarS § 121, kehaline väärkohtlemine ning mille osas on 2010. aasta I poolaastal (analüüsiperioodil) tehtud kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise teatis või on sündmus registreeritud kuriteona ja alustatud menetlus.

Analüüsi jaoks koondasime esialgu andmed E-toimikust kannatanu ja ohvri suhet iseloomustavate statistikatunnuste järgi, kuid kuna suurel hulgal sündmustel on vastav andmeväli täitmata, siis täiendasime perevägivallajuhtumite loendit sündmuse kirjelduste baasil. Analüüsi jaoks olulisi juhtumeid oli andmestikus kokku 579.

Koondatud andmestiku pinnalt analüüsisime nii menetluse pikkust kui ka tulemusi. Samas tuleb arvestada, et seda sai teha vaid juhtumite pinnalt, mis olid analüüsi hetkeks jõudnud kas kohtueelse menetluse või kohtumenetluse lõpuni. Võib eeldada, et analüüsist jäid välja pika menetlusajaga juhtumid, mis päringu tegemise hetkeks olid veel kohtueelses menetluses. Teatud osas võib siin tegu olla juhtumitega, mis on menetluse seisukohast keerukamad või seotud teiste kuritegudega, mis menetluse aega pikendavad.

---

¹ Salla, J. *toim.* (2010) *Kuriteoohvrite uuring 2009. Kriminaalpoliitika uuringud 14*. Tallinn: Justiitsministeerium.

I. Menetluse alustamata jätmine

Käesolev analüüs käsitleb juhtumeid, mille puhul politseini on info perevägivallast jõudnud; tüüpiliselt on tegu väljakutsega peretüli lahendamisele, millele reageerib korrakaitsepolitsei. Vähem on juhtumeid, mille puhul politseile vägivaldajuhtumist teatatakse näiteks järgmisel päeval või hiljem.

Juhtumite puhul, kus inimese tervist on kahjustatud või on tekitatud valu, on kriminaalmenetluse alustamine kohustuslik. Seega on ka tüüpiliste perevägivallajuhtumite puhul kriminaalmenetlus valdaval enamikul juhtudel vältimatu.

Analüüsitud andmetest selgus, et **politsei alustas menetluse 93% juhtumitest, mille kohta teave saadi**. 7% osas jäeti menetlus alustamata.² Selle põhjal võib öelda, et on positiivne, et valdav enamik menetlusi alustatakse; ka teatav alustamata jätmiste osakaal on normaalne – näiteks võib menetluse alustamata jätta, kui vägivalda tarvitas alla 14-aastane laps (sellisel juhul edastatakse KrMS § 201 alusel juhtumi materjalid alaealiste komisjoni). Mõnevõrra teistsugust metoodikat kasutanud PPA analüüs³ 2011. aasta 9 kuu andmete osas näitas, et perevägivalla juhtumites alustamata jäetud menetluste osakaal oli 15%. Arvestades analüüside algandmestiku ja metoodika mõningast erinevust, pole vahe justiitsministeeriumi ja politsei andmete vahel väga suur ning seetõttu järeldusi oluliselt ka ei mõjuta.

Probleemne on aga see, et analüüsitud alustamata jäetud menetlustest 90% olid alustamata jäetud Põhja prefektuuris, mis viitab

² KrMS § 198 järgi on uurimisasutus või prokuratuur kohustatud kuriteoteate saamisest alates 10 päeva jooksul teatama kuriteoteate esitajale kriminaalmenetluse alustamata jätmisest. Nimetatud tähtaega võib pikendada 10 päeva võrra, kui kriminaalmenetluse alustamise või alustamata jätmise otsustamiseks on vaja nõuda kuriteoteate esitajalt täiendavaid andmeid.

³ Politsei- ja Piirivalveameti koordinaatsioonibüroo (2011) Ülevaade lähisuhtevägivalla juhtumitest.

selgele menetluspraktika erinevusele ning perevägivallaohvrite ebavõrdsele kohtlemisele. Ka PPA eelpoolviidatud analüüs näitas 2011. aasta andmete osa sama: kui Lõuna, Lääne ja Ida prefektuuris moodustasid perevägivalla juhtumid, mille osas menetlust ei alustatud 4-5% samas piirkonnas registreeritud juhtumite koguarvust, siis Põhja prefektuuris jäeti menetlus alustamata 25% juhtumite osas.

Analüüsitud dokumentidest selgub, et menetlus jäetakse enamasti alustamata põhjusel, et ohver ei avalda selleks soovi ning kuna ohvril pole oma pereliikme vastu kohustust ütlushi anda, siis on eeldatud, et muid tõendeid kogumata ja menetlustoiminguid tegemata ei vii uurimine kriminaalasjas lahendini.

Olgu siinkohal näitena toodud väljavõtte ohvrile saadetud menetluse alustamata jätmise teatise tekstist, milles politsei selgitused on mõnes mõttes eksitavad. Õigus pereliikme vastu mitte tunnistada annab alltoodud sõnastuses signaali nagu eeldaks menetluse alustamine kannatanu sõnaselet (soovi)avaldust.

XX.XX.2010. a registreeriti Põhja Prefektuuris sündmus selle kohta, et XX.XX.2010 sai politsei väljakutse Teie elukohta, kus Teie abikaasa oli Teid noaga löönud. Te olite mõlemad alkoholijoobes, Teid toimetati esmaabi saamiseks kiirabi poolt haiglasse, kus Teil tuvastati haav parema küünarnuki piirkonnas. Teie abikaasa viidi aga Ida-Harju Politseijaoskonda kainenema. Kuna tegu on perekonnaliikmete omavahelise probleemiga, siis vastavalt Kriminaalmenetluse seadustiku § 71, on õigus keelduda ütlushi andmisest perekonnaliikmete vastu. Seetõttu pole võimalik tuvastada ka täiendavaid asjaolusid. KarS § 121 (kehalise väärkohtlemise) koosseisu tuvastamine eeldab olemuslikult kannatanu poolset soovi kriminaalmenetluse alustamiseks ja uurimise läbiviimiseks. Seega vastavalt KrMS § 199 lg 1 p 1 kohaselt puudub kriminaalmenetluse alus ja kriminaalmenetlust ei alustata.

Lisaks veel mõned näited juhtumitest, kus menetlus on alustamata jäetud:

Pärast tutvavatega koos alkoholi tarvitamist tekkis tüli abikaasade vahel, kuna mees tahtis

minna edasi pidutsema, aga naine soovis, et nad läheksid koju. Tüli tulemusena mees väänas naise kätt ja löi jalaga vastu rindkeret, misjärel käsi raksatas ning naine tundis valu käes ja rindkeres. Kiirabi toimetas naise haiglasse, kus tal tuvastati vasaku küünarvarre luude murd ja vasakpoolse IX roide murd, samuti peapõrutus kukkumise tagajärjel.

XX.XX.2010. a kell 09:25 saadud väljakutse alusel pidi aadressil X maja ees ootama naisterahvas, keda peksab lapselaps. Kohale jõudes ootas politseid maja ees 84-aastane X. Viimane väitis, et täna löi teda näkku lapselaps ja ta kardab koju minna. Arstiabi ta ei soovinud.

II. Menetluse käik ja kiirus

Veidi enam kui pooled politseini jõudnud perevägivalda juhtumitest saavad aasta jooksul pärast menetluse alustamist lahendi kas menetluse lõpetamise või kohtulahendini jõudmise teel. Perevägivalda juhtumi menetlemiseks kohtueelses menetluses kulub keskmiselt 3,8 kuud, kohtumenetluse keskmine pikkus kuni otsuseni on 1,5 kuud.

Aasta jooksul peale menetluse alustamist oli:

- menetlus veel käimas 23% perevägivalda juhtumite osas (nendest 74% kohtumenetluses ning 26% politsei või prokuratuuri menetluses);
- lahendatud kohtus või kohtueelses menetluses (menetlus lõpetatud KrMS § 201-203¹ alusel) 53% menetlustest;
- leitud, et kriminaalmenetluseks puudub alus ja/või kuritegu pole toime pandud 24% juhtumitest (menetlus lõpetatud KrMS § 200 - KrMS § 199 lg 1 p 1 alusel).

Lahendatud perevägivaldaasjad

Liites kokku kohtumenetluses olevad kriminaal-asjad ja kohtus lahendi saanud asjad, saab järeldada, et perevägivalda menetlustest, mille politsei 2010. aasta I poolaastal alustas, on

päringu tegemise ajaks (august 2011) jõudnud või jõuab kohtulahendini vähemalt 35% kriminaal-asjadest.

Kohtusse jõuavad eelkõige keerulisemad või korduvad perevägivaldajuhtumid. Sageli lõpetab prokuratuur kergemate ning enamasti esmakordsete juhtumite korral menetluse enne kohtusse saatmist oportuuniteediga. Selleks on enimkasutatavad võimalused menetluse lõpetamine avaliku menetlushuvi puudumise tõttu (KrMS § 202) või lepitusmenetluse protsessi (KrMS § 203¹) tulemusena.

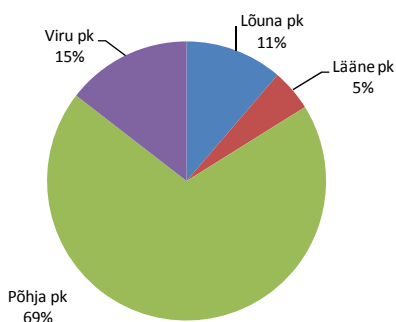
- Avaliku menetlushuvi puudumise tõttu lõpetamised moodustasid vähemalt 18% alustatud kriminaal-asjadest.
- Leppimise tõttu lõpetamised moodustasid vähemalt 14% alustatud kriminaal-asjadest.
- Üksikud menetlused lõpetati ka karistuse ebaotstarbekuse (KrMS § 203), kahtlustatava alaealiste komisjoni saatmise (KrMS § 201) või teo toimepanija surma tõttu (KrMS § 200 - KrMS § 199 lg 1 p 4).

Kriminaalmenetluse aluse puudumine

Juhtumites, kus kohtueelses menetluse leitakse, et kriminaalmenetluseks puudub alus, lõpetatakse menetlus tavaliselt politsei poolt prokuratuuri loal KrMS § 199 lg 1 p1 alusel.

Sarnaselt samal alusel alustamata jäetud menetluste analüüsile, domineerisid ka lõpetamiste osas Põhja piirkonna kriminaal-asjad.

Menetluste ebaoproportsionaalselt suurt lõpetamiste osakaalu Põhja piirkonnas kinnitas ka PPA analüüs, mille kohaselt lõpetas politsei prokuratuuri loal (enamasti KrMS § 200 alusel) Põhja prefektuuris 25% alustatud menetlustest, teistes prefektuurides lõpetati 10-12% menetlustest.

Joonis 2. Menetluste lõpetamiste osakaal piirkonniti

Seega on kokkuvõttes perevägivalda juhtumite puhul, mis pannakse toime Tallinnas ja Harjumaal, võrreldes muu Eestiga märksa suurem võimalus, et politsei menetlust ei alusta või lõpetab menetluse tulemusteta. See omakorda tähendab, et inimeste õigused pole Eestis tänase menetluspraktikaga ühtlaselt tagatud.

Vahistamine ja lähenemiskeed perevägivalda juhtumites

Väikse osa perevägivaldajuhtumite puhul on prokuratuur soovitud kahtlustatava liikumisvabaduse piiramist. Seisuga august 2011 oli analüüsitud kriminaalasiadest 25 puhul esitanud prokuratuur vahistamistaotluse ning seitsme puhul ajutise lähenemiskeelu kohaldamise taotluse. Lähenemiskeelutaotlustest kuue puhul kohus toetas prokuratuuri soovi, ühe puhul loobus prokurör istungil taotlusest. Kõik lähenemiskeelud määrati enamasti terveks menetluse ajaks meestele, kes olid rünnanud oma praegusi või endisi elukaaslasi. Piirkondade lõikes kasutasid Lõuna piirkonna prokurörid teistega võrreldes enam nii perevägivalda kasutanud isiku vahistamise kui ka ajutise lähenemiskeelu kohaldamise võimalusi.

III. Menetluse lõpetamisel määratud kohustused ja karistuspraktika

Oportuniteet

Avaliku menetlushuvi puudumise tõttu (KrMS § 202) lõpetati menetlus 99 juhtumi puhul, neist ühel juhul lõpetati menetlus kohtus, ülejäänud juhtudel prokuratuuris. KrMS § 202 lg 2 kohaselt võib kriminaalmenetluse lõpetamise korral kohus prokuratuuri taotlusel ja kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna talle teatud kohustus:

- Üldkasuliku töö kohustus määrati kahtlustatavale 40 kriminaalasi puhul, keskmine määratud töötundide arv oli 65, kõige suurem kohustus oli 150 tundi.
- Rahaline kohustus määrati 58 kahtlustatavale, keskmiselt pidi kahtlustatav riigi tuludesse maksma 263 eurot, kohustuse maksimumsumma oli 703 eurot.
- Kohustus jäeti määramata ühele isikule tema tervisliku seisundi tõttu.

Lisaks nimetatud kohustustele tuleb kahtlustataval tavaliselt menetluse lõpetamisel kanda kriminaalmenetluse kulud ning kui kannatanule on tekitatud kahju, hüvitada ka see.

Leppimise tõttu (KrMS § 203¹) lõpetas prokuratuur 78 menetlust. Enim on kokkuleppe sisuks olnud kohustus käituda viisakalt ja hoiduda vägivaldast. Lepitusmenetluse analüüsi⁴ kohaselt määratakse sageli ka rahalisi kohustusi, kohustust mitte tarvitada alkoholi või narkootikume, osaleda teraapias või ravil või teha muid konkreetseid toiminguid (mis pere-elu parandavad). Paljusid kohustusi, mida kahtlustatavale saab panna lepitusmenetluse raames, ei saa panna muudel juhtudel. Lepitusmenetluses saab kannatanu võrreldes muude lahendusviisidega kahtlustatava

⁴ Klopets, U. ja Tamm, K. (2010) *Kriminaalmenetluse lõpetamine leppimise tõttu*. Justiitsministeerium.

mõjutamise vahendite osas enim kaasa rääkida. Kui kannatanu leppida ei soovi, siis seda menetlusliiki kasutada pole võimalik.

Näide lepituskokkuleppest:

Endised elukaaslased. Kohtumisel kannatanu (naine) väitis, et tülisid kahtlustatava (mees) pole esinenud peale lahkukolimist. Osapooled ei ela koos 4 kuud. Kannatanu väitis, et ei soovi rahalist kahju hüvitamist ja soovib oma eluga peale lepitusmenetluse läbiviimist proovida iseseisvalt hakkama saada. Ohvriabi osakonna peaspetsialist pakkus kannatanule võimalust psühholoogiliseks abiks tulenevalt ohvriabi seadusest. Kannatanu ei soovinud psühholoogilist abi, kuid on teadlik abi saamise võimalusest. Samuti ei soovinud kannatanu lisada kahtlustatavale muid lisatingimusi peale lugupidava ja viisaka käitumise tema suhtes ning hoidumist vägivallast. Ettepanekud kuriteoga tekitatud kahjude heastamiseks tegi kannatanu.

Emaj ja poeg. Alkoholi jooibes kahtlustatav (mees) oli oma emaj suhtes vägivaldne, emaj ja poeg elavad ühes korteris, eeluurimise käigus emaj selgitas, et ta ei soovi poja kriminaalkorras karistamist, ta soovib, et poeg saaks asjatundlikku abi alkoholist loobumiseks, sest kõik nende vahelised probleemid tekivad alkoholi tarvitamise perioodil. Kahtlustatav on aru saanud, et emaj ja ka teiste isikute suhtes on lubamatu vägivalda kasutamine. Kahtlustatava poolt on toime pandud teise astme kuritegu, ta on varem karistamata ja ta kahetseb toimepandud tegu ning on täielikult oma süüst aru saanud, kohustub oma emaj suhtes käituma viisakalt ja lugupidavalt ning hoiduma füüsilisest vägivallast, kohustub pöörduma psühhiaatri vastuvõtule kuu aja jooksul peale kokkulepe sõlmimist, osalema kodustel aia- ja majapidamistöodel.

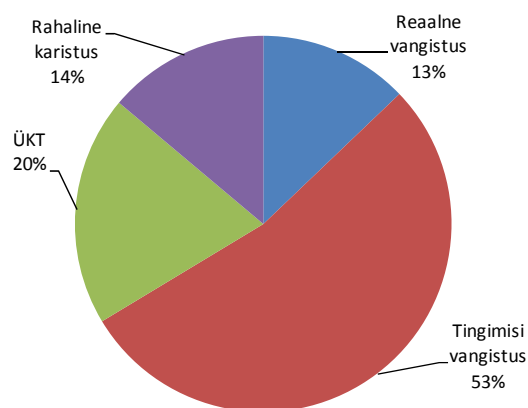
Endised elukaaslased. Kahtlustatav (naine) lubas, et ei külasta ilma eelneva kokkuleppeta kannatanu (mees) kodu. Kahtlustatav ei tarvita kannatanuga suhtlemisel füüsilist vägivalda ja käitub ühiskonnas väljakujunenud viisakusreegleid silmas pidades.

Vennad. Kannatanu soovil ja lepitusmenetluse kokkuleppe tingimuste järgi ei tarbi kahtlustatav kolme kuu vältel alates lepituskokkuleppe allakirjutamisest alkoholi.

Karistuspraktika kohtus

Menetlusliik. 56% kohtusse jõudvatest perevägivalda kriminaalasjadest jõuab sinna kokkuleppemenetluse korras, lühimenetluse osakaal on 38% ning käskmenetluse osakaal 6%. Analüüsiperioodil üldmenetluses alustatud kriminaalasju kohtusse ei jõudnud. Põhjuseks võib olla üldmenetluse kriminaalasjade keerukus (seotud näiteks mitme kannatanu, kahtlustatava või sündmusega), mistõttu võtab nende kohtueelne menetlus kauem aega või on vastavaid kriminaalasju ühendatud ning need ei nähtu käesoleva ülevaate andmestikust. Siiski saab analüüsi põhjal väita, et üldmenetluses perevägivalda kriminaalasjade kohtulik arutamine on erandlik.

Karistusliik. 14% juhtudel määras kohus perevägivaldas süüdistatavale rahalise karistuse, keskmine karistuse summa oli 534 eurot. Kõige suurem rahaline karistus vaadeldud perioodil oli 1972 eurot. Antud juhul lisandus kahtlustatavale kohustus hüvitada ohvrile tekitatud kahju 750 euro ulatuses.

Joonis 3. Kohtu poolt määratud karistused liigiti

86% juhtudest karistati vägivaldsete vangistusega, kuid iga neljanda isiku vangistus asendati kohtu poolt üldkasuliku tööga, mille keskmine kestus oli 248 tundi. Vaadeldud perioodil oli suurim määratud üldkasuliku töö hulk 516 tundi, kõige väiksem 60 tundi.

17% inimestest, keda karistati vangistusega, kandis reaalselt vangistust, neist omakorda 36% šokivangistust. Ülejäänud 60% vangistusega karistatutest asusid karistust kandma tingimisi. Keskmine määratud vangistuse pikkus oli 7 kuud, sh on arvestatud nii tingimisi kui ka reaalseid vangistusi. Keskmine reaalse vangistuse pikkus vaadeldud perioodil oli 10 kuud. Pikim reaalne vangistus oli 24 kuud. Ühel juhul sai reaalne vangistus peagu täielikult kaetud eelvangistuses viibitud ajaga – 8-kuulisest vangistusest tuli reaalselt veel kanda 1,5 kuud.

Tingimisi vangistuse korral määrati katseajaks enamasti 18 kuud, keskmine katseaja pikkus vaadeldud perioodil oli 25 kuud.

Lisakohustused. Keskmine süüdimõistetutelt väljanõutav sundraha oli perevägivalla juhtumite puhul 357 eurot, ekspertiisi kulu 91 eurot ning määratud kaitsja tasu 92 eurot. Läbivaadatud 95 kohtuotsuses määrati ohvrile tekitatud kahju hüvitamise kohustus 6 juhul, keskmiselt 450 euro väärtuses.

Kasutatud kirjandus

Klopets, U., Tamm, K. (2010) *Kriminaalmenetluse lõpetamine leppimise tõttu*. Justiitsministeerium.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52673/Lepitusmenetluse+rakendam+ine.+Justiitsministeerium%2C+kriminaalpolitiika+osakond%2C+2010.pdf>

Salla, J. toim. (2010) *Kuriteoohvrite uuring 2009. Kriminaalpoliitika uuringud 14*. Tallinn: Justiitsministeerium.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52487/14.+Kuriteoohvrite+uuring+2009.pdf>

Politsei- ja Piirivalveameti koordinatsiooni-büroo (2011) *Ülevaade lähisuhtevägivalla juhtumitest*.